סוד התורה הגואלת – פרשת וישלח

מתוך **שיחות הרב צבי יהודה – בראשית**, פרשת וישלח (העמודים לפי הספר).

א. גבורת הסיבוכים

1. סדרה א, סע׳ 1–2 (עמ׳ 277–278)

״׳וישלח׳ היא הפרשה השנייה של יעקב אבינו... יעקב אבינו נראה לכאורה ההיפך מהם. כל החיים שלו מלאים סיבוכים מראשית עד אחרית. וגם הם סימן לבנים, לכל הדורות כולם.״

״אחרי הענקיות של אברהם והעילאיות של יצחק, מופיעה הסיבוכיות של יעקב. לכאורה זה נראה כחולשה, אך המציאות היא שכל החיים מלאים הם סיבוכים, האדם מלא סיבוכים פנימיים, סיבוכי יצר. אי־אפשר להתעלם מזה, ואי־אפשר להתחמק מזה! לכן אחרי שני הפנים הראשונים של הגבורה, הפעולתית הנגלית הבולטת של אברהם והנסתרת של יצחק, מתגלה הצד השלישי: הגבורה העליונה של סידור החיים בתוך הסיבוכים – אצל יעקב אבינו.״

2. סדרה א, סע׳ 3–4 (עמ׳ 278)

״יעקב הוא המרכז, עמוד התווך, המסקנה של שני הצדדים הקודמים... אצל יעקב אבינו מתחיל להתגלות האידיאל הגדול של ׳ואעשך לגוי גדול׳... יעקב אבינו הוא יסוד בית ישראל... ומתוך כל סיבוכי השבטים, הבחיריות האלוהית הזאת הולכת ומשתכללת.״

ובהערה 8 (זוהר א, קמו א): ״ויעקב איש תם יושב אהלים – דאחיד לתרין סטרין, לאברהם וליצחק״.

תוספת מהספר ״מתוך התורה הגואלת״ – מוצש״ק וישלח תשל״ב (עמ׳ מב–מג)

״יעקב אבינו כולו סיבוכים, זו העובדה. בציבור ישנם סיבוכים. מוסרים בשם האר״י – צבור – זה ראשי תיבות: צדיקים בינונים ורשעים, ובהרכבה כזו ברור שישנם סיבוכים... רק שכור נדמה לו העולם כמישור. המציאות היא שהעולם מלא סיבוכים, כבהקדמת ה׳מסילת ישרים׳... יש להזהר מבלבול, ולדעת ולזכור כי למבוכות ולאפילות יש אור – ׳אור תורה מחייהו׳.״

״בחירתנו היא בחירה צבורית, ומתוך כך בהכרח שיהיו סיבוכים עד אחרית הברור. סיבוכים בבטן האם, אח״כ עם האח, אח״כ בשידוכים, ושוב עם האח, ובשכם, מלא מלא סיבוכים. כך מתבררת ועולה דמותו של יעקב.״

ב. ״וישלח יעקב מלאכים״ – כניעה או פוליטיקה?

3. סדרה ב, סע׳ 1–2 (עמ׳ 286–287)

״׳שני לאמים ממעיך יפרדו׳. ואכן, הם הולכים ומתפרדים בהיסטוריה האנושית, מראשית עד אחרית, ולעולם... בפרשתנו כלל זה מתפרט, ומתבררת הפוליטיקה של יעקב אבינו. ׳וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו׳. לכאורה, זה מתפרש על־ידינו בהכנעה, מצד יעקב, אבל באמת זו פוליטיקה גדולה מאוד.״

״מלאכים אלה הם שלוחים פוליטיים, ׳בלדרים׳. ביטוי זה המופיע במדרשים פירושו שליח ממלכתי.״

4. סדרה ב, סע׳ 3 (עמ׳ 287–288)

״אבל רש״י מסביר בשם חז״ל: ׳מלאכים – מלאכים ממש׳. מלאכים ממש!... יעקב אבינו הוא בן אדם... אדם שחי בעולם־הזה על פני כדור הארץ, והוא שולח מלאכים ממש!... לא רק שיעקב אבינו שייך למלאכים, אלא הוא אף בעל־בית עליהם. הוא עושה אותם שמשים שלו, ושולח אותם לדברים חשובים מאוד, לענינים פוליטיים היסטוריים אלוהיים.״

״בירור זה אינו קיים רק באותו הדור, אלא הוא דבר גדול הנמשך לכל הדורות... דברים רוחניים הם ממשות, הם אמת, באופן הרבה יותר גדול מאשר דברים מוחשיים.״

תוספת מהספר ״מתוך התורה הגואלת״ (עמ׳ מג–מה)

״׳ויקרא שם המקום ההוא מחנים׳ – מחנה מלאכים של חו״ל לעומת מלאכי א״י. יש להתרגל, שהמציאות היא הרבה יותר כוללת ומקיפה, מזו שאנו הורגלנו לראות.״

"וישלח יעקב מלאכים" – ברש"י: ממש. כך למד רש"י פשט – מלאכים ממש. ישנו סוג אנשים שנפגשים עם מלאכים, ומדרגות בקדש. המציאות אינה כוללת רק מה שהרציו, השכל שלנו, כולל, היא כוללת הרבה יותר... יעקב אבינו סוג אדם כזה – ששמים וארץ נשמעים לו, וכך נפגש הוא במלאכים שמימיים המופיעים כאנשים."

ג. תם ופיקח – ההדרכה הפוליטית של יעקב

5. סדרה א, סע' 11 (עמ' 282–283)

"אנחנו נפגשים בגבורה של יעקב בתוך סיבוכיו עם עשו, בדרך התנהגותו הפוליטית – כיצד הוא קידם אותו בדורון, בתפילה ובמלחמה... ומה שכתוב שיעקב היה 'איש תם' – אינו עומד בסתירה. בענין זה, מפורסם על ה'חפץ חיים' שהיה צדיק תמים ועם זה היה חכם ופיקח בכל עניני העולם. הוא אמר שיש להיות תמים, 'תמים תהיה עם ה' אלהיך', דווקא. ולברר את כל סיבוכי החיים מתוך עומק חכמה של קדושה ואמונה."

"והדרך הנכונה בענינים פוליטיים היא כל־כך מסובכת עד כדי כך שמעשיו של יעקב – שהשפיל עצמו לפני עשו וקרא לו אדוני – הולידו סגנונות חריפים אצל חז"ל... אלא שצריכה להיות הבחנה דקה מתי יש לו להשפיל את עצמו, ומתי אין לו להשפיל את עצמו. ובתוך ההשפלה עצמה של יעקב, יש עומק של גבורה פנימית לכל הדורות כולם של החזקת מעמד, 'עד אשר אבא אל אדני שעירה'."

מהערות הספר (עמ' 283)

- הערה 64 – הסיפור על ה"חפץ חיים": בכינוס ראה עסקנים מסתודדים לידו והטה אזנו. אחד מהם שאל כנעלב: "וכי הרב חושד בנו?". ענה החפץ חיים: "'תמים תהיה עם ה' אלהיך' – 'עם ה' אלהיך' דווקא!"
- הערה 65 – בראשית רבה עה, יא: "באותה שעה שקרא יעקב לעשו 'אדוני', אמר לו הקב"ה: אתה השפלת עצמך וקראת לעשו 'אדוני' ח' פעמים, חייך אני מעמיד מבניו שמונה מלכים קודם לבניך".
- הערה 66 – בראשית רבה עח, יד: "חזרנו על כל המקרא ולא מצאנו שהלך יעקב אבינו אצל עשו להר שעיר מימיו. אפשר יעקב אמתי היה ומרמה בו? אלא אימתי הוא בא אצלו – לעתיד לבוא, הדא הוא דכתיב 'ועלו מושעים'".

תוספת מהספר "מתוך התורה הגואלת" (עמ' מה) – "ולא מצינו שבא יעקב לשעיר"

"בחז"ל – במדרש, ישנה ביקורת חריפה על דברי יעקב – 'אדוני... עבדך...' הכנעה ושפלות של יעקב לפני עשו. זרות ומרחק כזה בין השנים. אין שום הרגשה של פגישת אחים."

"בפ"ב מע"ז (כה:) – בתוך דיני איסור והיתר – מופיע לימוד והדרכה על פגישה של יהודי עם גוי בדרך. יש צורך להזהר. 'ירחיב לו הדרך' כמו שעשה יעקב לעשו. 'ואני אתנהלה לאטי עד אשר אבוא אל אדוני שעירה', ולא מצינו שבא יעקב לשעיר. שוב רימה אותו. מתוך תמימותו, וקדושתו, ועילאיותו, מופיעה חכמה של סדור סיבובי העולם. ומכאן הדרכה מאז ועד הנה לבירור ההליכה בדרך עם גויים."

6. סדרה ב, סע' 10 (עמ' 298–299)

"החלק הראשון והעיקרי של פרשתנו הוא בירור היחסים בין יעקב לעשו. בירור גדול זה הוא בירור לכל הדורות... עד ימות המשיח, כאשר יעלו 'מושעים בהר ציון לשפוט את הר עשו'. כל מעשה הפוליטיקה של יעקב אבינו, ש'התקין עצמו לשלשה דברים, לדורון לתפלה ולמלחמה', הוא בירור־חשבונות יסודי של ענין יעקב ועשו מאז ועד הנה ולדורות עולם."

ד. שני עולמות – מעשה שכם ומידות ישראליות

7. סדרה ג, סע' 3 (עמ' 315)

"מציאות ישראל ומהותו שונות ממציאותם ומהותם של הגויים. פגישת יעקב ועשו היא פגישה בין שני עולמות, שתי מציאויות שונות. ענינו של עשו הוא בצמצום וקטנות חומרית, לעומת יעקב אבינו שמקשר שמים וארץ."

"לכן אומר יעקב אבינו לרועי העדרים שנשלחו לעשו: 'כדבר הזה תדברון אל עשו במצאכם אתו'. אתם בעצמכם מוצאים, ולא רק עושים את פעולת המציאה. בהיותכם מוצאים, הנכם שייכים למציאות יעקב אבינו."

תוספת מהספר "מתוך התורה הגואלת" (עמ' מה)

"ברמב"ם פ"ב מהלכות תשובה – אכזריות של לא למחול, לא לסלוח, אינה מידה של ישראל, זרע הקודש... ובהמשך שוב פגישה עם נכרים. ושוב 'ויענו בני יעקב את שכם ואת חמור אביו במרמה וידברו', ואח"כ 'ויקחו איש חרבו'. מיעקב מתבררת דרך הקדש לדורות. אצל עשו 'נפשות' רבות. לעומת יעקב שכל זרעו כולו 'כל הנפש הבאה' – הכל נפש אחת, גוי אחד."

8. סדרה ב, סע׳ 13 (עמ׳ 300–301)

״בין פרשת הפוליטיקה של יעקב ועשו, ובין בירורי תולדות עשו, מופיע מעשה שכם. מה ענינו?... גם מעשה שכם שייך לפרשת היחסים בין ישראל לגויים, אבל לא בצורה כל־כך חריפה כעמלק. פה נפגשים בסתם גויים... הצניעות היא ענין יסודי של טהרה... הטהרה הנפשית, הטהרה הגופנית, הטהרה הפסיכולוגית, היא גבורה, בריאות ושלמות. טומאה היא חולשה וטמטום.״

״יעקב אבינו הולך ומשכלל את האחיזה בקרקע של ארץ־ישראל... ׳ויקן את חלקת השדה׳... כדברי חז״ל על הפסוק ׳ויחן את פני העיר׳: ׳מטבע תיקן להם... שווקים תיקן להם... מרחצאות תיקן להם׳... הטהרה, הצניעות, העדינות, המידות הישרות והטובות, שייכות לטבע של ישראל.״

ה. סיום – ״כי שרית עם אלוקים ועם אנשים ותוכל״

9. סדרה ג, סע׳ 1–2 (עמ׳ 314–315)

״׳ויצב שם מזבח, ויקרא לו אל אלהי ישראל׳. הגמרא מסבירה שאין הכוונה שיעקב אבינו קרא למזבח ׳אל אלהי ישראל׳... אלא הכוונה שאלוהי ישראל קרא ליעקב אבינו בשם אל! נורא ואיום! יעקב אבינו נקרא אל... יעקב אבינו הוא נברא שיכול לחול עליו שם שמים.״

״׳כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל׳. השם ישראל נמשך מקישור שמים וארץ... ענין זה מתגלה דווקא אצל יעקב אבינו ׳בחיר האבות׳, בו מתחילה הופעת הצבוריות הישראלית והתגלות הענין האלוהי בממשות הצבור. הקישור הזה בין שמים לארץ מופיע גם בסולם יעקב... ישראל הוא שמנו האצילי, שם אנושי־מלאכי של משפחת יעקב אבינו.״

10. סדרה א, סע׳ 12 (עמ׳ 283–284)

״בנין בית ישראל הולך ומשתכלל מתוך כל הסיבוכים האלה, מתוך בירורי החשבונות בין יעקב לעשו לכל הדורות... כל בירורי הסיבוכים צריכים להעשות מתוך הידיעה ׳כי פי ה׳ דבר׳, ׳בדבר ה׳ שמים נעשו׳, ולא פחות מזה מהלכי שנות דור ודור מגלים את דבר ה׳.״

ומההפטרה (עמ׳ 303): ״יעקב אבינו רימה את עשו, שאמר לו ׳עד אשר אבא אל אדני שעירה׳, ולא הלך להר שעיר. אלא שבסוף מתגלה המובן: ׳ועלו מושעים בהר ציון לשפוט את הר עשו׳, ומתוך־כך ׳והיתה לה׳ המלוכה׳.״

תוספת מהספר ״מתוך התורה הגואלת״ (עמ׳ מו)

״מתוך הסיבוכים הולך ומתברר יותר ויותר מה זה נצח ישראל, מה זה ׳עדת יעקב׳. ׳אלה המלכים אשר מלכו לפני מלך מלך לבני ישראל׳ – החושך קודם לאור, ועל גבי החושך נברא האור של נצח ישראל, בהמשכיות הדורות... יותר ויותר מתגלה אמיתיות נצח ישראל מתוכנו – לנו ולעולם כולו.״

ולסיום – מוצש״ק וישלח, כסלו תשמ״ב (עמ׳ מו): ״בפרשה היום, בירור דברים בין יעקב ועשו. בחז״ל: הלכה כזו, שעשו שונא ליעקב. הלכה קבועה... חילוק בין איש ציד, איש צד חיות והורג נפשות, לבין יעקב יושב אהל... שני מיני אחים... חילוק עצום.״ *(בסוף השיחה מציין העורך: הרב נשך שפתיו מרוב כאבים וביקש לעשות הפסקה.)*